

igor peteh **DORA PEJAČEVIĆ** (1885.-1923.)

Hrvatska skladateljica Dora Pejačević je od sredine prošlog stoljeća postala najviše izvođena skladateljica klasične glazbe. Njena se djela mogu redovito čuti na koncertima i u Hrvatskoj i u inozemstvu. O njoj su napisane i brojne studije i članci, a muzikologinja Koraljka Kos najviše je doprinijela stručnoj i sustavnoj analizi Dorina *opera omnia*. Stoga ovaj tekst neće biti ponavljanje onoga što je o Dori Pejačević već više puta rečeno, već želim skrenuti pozornost na okolnosti i situacije koje su danas posredno povezane s njenim životom i djelom. To su pitanja koja se i inače nameću dok se procjenjuje ostavština bilo kojeg skladatelja u širem kontekstu njegova djelovanja u povijesnom prostoru i vremenu.

Dora Pejačević je bila svestrano i kvalitetno obrazovana - uz iznimku skladateljske samoukosti i to je kvalifikacija koja ju prati otkada se ona spominje u povijesti glazbe. Možda će se u budućnosti ta kvalifikacija pomnije propitivati. Čak i ako se možda dokaže suprotno, mnoge „okamenjene“ povijesne pretpostavke dugo ostaju u svijesti budućih naraštaja. Samoukost u povijesti, posebno umjetničkog obrazovanja, bilježi zanimljive primjere. Najviše intrigira shvaćanje, proizvoljna i prividna samorazumljivost tog pojma. Samouki su bili neki od velikih skladatelja koji su svojim djelima ostavili dubok trag u povijesti. O skladateljima koji nisu (bili) samouki - samo zato što nigdje ne stoji da jesu - ne znamo na koji su način stjecali glazbeno obrazovanje. S obzirom da uređeni sustav školstva precizno bilježi razinu, uspjeh i rezultate obrazovanja, pojam samoukosti je vrlo „rastezljiv“. Često za objektivni prikaz nečije samoukosti nedostaju podaci, pa sve ovisi o dojmu,

umještosti, a najviše o stavu onoga koji o tome piše. Stoga stupanj uvjerljivosti u opisima primjera samoukosti ne mora nužno biti odraz objektivne stvarnosti.

Osvrnemo li se na Hrvatsku, znamo da do XIX. stoljeća nije bilo sustavnog glazbenog obrazovanja. Ono je počelo s osnivanjem Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu na čelu kojega je bio njegov utemeljitelj - Ivan pl. Zajc. U prvoj polovici XIX. stoljeća je od članova ilirskog preporoda Vatroslav Lisinski poslan na glazbeno obrazovanje u Prag i ondje je puno toga naučio. Međutim, i Lisinski je stjecajem okolnosti primao „samo“ privatnu poduku jer zbog starosne dobi nije primljen na prašku muzičku akademiju. Sve to upućuje na to da se povijesni opisi uzimaju *cum grano salis*. Samouki skladatelji bi, svaki posebno, trebali biti tema posebnih istraživanja. Time bi se, osim misterija njihovog osobnog genija, razjasnili barem neki važni aspekti fenomena samoukog obrazovanja.

Opće obrazovanje, kao i posebno glazbeno obrazovanje, Dora Pejačević je primila od privatnih učitelja uz koje je naučila nekoliko stranih jezika, dok je u skladanju - stoji u dokumentima - bila uglavnom samouka. O Dorinim učiteljima glazbe se relativno malo zna. Cijeli je njezin život bio ispunjen bogatim intelektualnim aktivnostima u potrazi za znanjem i novim idejama. U mladosti je, osim učenja stranih jezika, vrlo mnogo čitala i o tome je vodila detaljan dnevnik. Dorine bilješke o čitanju postale su temelj za ozbiljno proučavanje njene sveukupne osobnosti i navika. Iz Dorine biografije i ostavštine može se zaključiti da je težište u njenom obrazovanju, uz čitanje, bilo stavljeno na učenje više glazbenih instrumenata. Glazbene vještine Dora Pejačević je svladala u mladenačkoj

dobi. Ne smijemo smetnuti s uma i da je umrla već na pragu srednje životne dobi, u 38. godini života. Od žena sličnog društvenog statusa tog vremena razlikovao ju je svakodnevni sustavni rad koji joj nije bio potreban za održavanje životnog standarda, no imala je snažnu potrebu svome životu dati puni smisao, kao i to da iza sebe ostavi trag u povijesti, za što je bilo potrebno cijelo jedno stoljeće kako bi se prepoznala njena ostavština. Obljetnica Dorine smrti je poveznica hrvatske glazbene tradicije s onom europskom, a s time u skladu s njenim visoko postavljenim profesionalnim i umjetničkim standardima. Za njima Hrvatska u XXI. stoljeću i dalje hlepi, dok istodobno sumnjamo da smo im dorasli.

Širu javnost više privlači romantična predodžba o Dori Pejačević jer njen život sadrži idealne elemente za stvaranje legende - plemenitaško podrijetlo, materijalno blagostanje, društveni položaj, tjelesna krhkost, kratak život... Nakon što je Dori Pejačević priznat njen neupitni povijesni značaj, njeno se ime našlo na popisu vrhunskih poslovnih i nacionalnih brendova: Kraševa čokolada „Dorina“; Glazbena škola „Kontesa Dora“ u Našicama, a najzanimljivije je zabavno-glazbeno natjecanje „Dora“ za pravo pristupa na natjecanju za pjesmu Eurovizije. „Dora“ se redovito prenosi putem TV-a i radija kada se tek poneki voditelj tijekom prijenosa onako usput i ukratko osvrne na Doru Pejačević i njeno povijesno značenje. Ta bi povijesna crtica trebala osigurati dignitet „Dore“ koja se, suprotno tome, održava s velikim oscilacijama u kvaliteti, a slušanost i gledanost uglavnom ima tendenciju stalnog pada. Reakcije na natjecanje su sve češće negativne, pa i cinično-uvredljive. Skladbe koje se na tom natjecanju čuju, u mnogim slučajevima potječu - ironijom povijesno

koincidencije - iz pera anonimnih ili/i samoukih skladatelja. Natjecanje „Dora“ obasipa nas glazbom koja je često ispod razine glazbenog ukusa ili zanata. Zdravoj pameti nije promaklo da su na „Dori“ najviše pozornosti privukli tekstovi pjesama lišeni bilo kakva značenja („Afrika-paprika“, „Moja štikla“). Na taj način je pod krinkom *licentia poetica* nametnut besmisao, neukus i nemuzikalnost. Na kritike i upite o svemu tome, organizatori „Dore“, pa čak i neki članovi stručnog ocjenjivačkog žirija, otvoreno, u ime tolerancije, brane stav da glazba na „Dori“ ne mora nužno biti na profesionalno-zanatskoj razini i da tekstovi pjesama mogu biti dadaistični, lišeni bilo kakvog smisla. Najvažnija, ako ne i jedino važna, jest dobra zabava i zarada, a polemike oko toga samo koriste tom glazbenom biznisu. Neophodno je da „događaj“ na bilo koji način barem nakratko bude u fokusu javnosti kako bi mediji ostvarili svrhu, opravdanost i nadasve ekonomsku održivost natjecanja. Pojednostavljeno: radi se o borbi za gledanost i profit koji grubo potire umjetnički aspekt manifestacije. Umjetnost na koju se „Dora“ stidljivo poziva više nije niti izlika već relikv prošlosti, uspomena na to kako je i zašto sve počelo.

U krizi opće kulture i obrazovanosti, *new primitives* je fenomen na „naš“ domaći način, proizašao iz burek (ne)kulture i upravo je on kroz „Doru“ izrazio taj uvjetno rečeni glazbeni trend. Imperativ je da se publiku zadovoljiti mora! Organizatori „Dore“ nemaju na umu nikakvu obavezu prema imenu Dore Pejačević ili umjetnosti, ne mareći odveć što je manifestacija „Dora“ (ipak!) dobila naziv po skladateljici. U svemu tome nikome od organizatora nije ništa sporno, a kamoli važno. Naime, mi živimo u vremenu u kojem nitko nizašoga i nizašto nema vremena. To je

poimanje života i situacija koje su (u svakom pogledu) „kratkog daha“, a to znači intenzivno, brzo i kratko. U glazbi to simbolički korespondira s tzv. malom glazbenom formom. Mnogi (veliki) skladatelji su dokazali da mali broj taktova neke skladbe ne znači da se radi i o glazbi od malog značenja. Malim glazbenim formama bila je sklona i Dora Pejačević. Njena zbirka „Minijature za glasovir“ važan je dio njene ostavštine. Dorine skladbe vokalne lirike također govore u prilog relevantnog značaja malih formi, no kod „Dore“ to, nažalost, nikako nije slučaj.

U hrvatskoj glazbi Dora Pejačević ima istaknuto mjesto po zastupljenosti izvođenja svojih skladbi. Nije joj naškodila ni jaka muška konkurencija, prije svega u hrvatskom glazbenom prostoru i vremenu. Mnoge uvažene hrvatske skladateljice i skladatelji maksimalno se trude biti prisutni u klasičnim medijima i na elektroničkim društvenim mrežama. Neki od njih napisali su i više skladbi od Dore Pejačević, ali je unatoč tome ne uspijevaju dostići po zastupljenosti svojih djela na koncertnim repertoarima. Razloge treba potražiti u dvjema činjenicama: Dora Pejačević je klasična romantična skladateljica izrazito europske, a manje nacionalne provenijencije. Drugo: Dora Pejačević se nije imala potrebu dokazivati da je Europljanka. Ona je to bila od rođenja. Nije se borila za naklonost publike niti se bunila protiv diskriminacije. Neopterećena time, njene su melodije i harmonije, makar i posthumno, našle put do slušatelja kojima glazba ipak nešto znači. Sama Dora život je provela u predanom radu kojemu je smisao bio dosljedno slijediti svoju inspiraciju i tako je svojim djelima uspješno „udahnila“ snažni osobni identitet i nametnula se kao važan dio hrvatske (glazbene) povijesti.

